

بازی زندگی کودک نیست

اما تمام زندگی کودک بازیست

مهرسان مظلومی سادات

کارشناس ارشد روانشناسی عمومی (تهران)

بارها دیده ایم که پدر و مادر با صرف هزینه، گذاشتن وقت برای کودک، ساختن ابزاری قشنگ یا کشیدن نقاشی سعی در خوشحال کردن کودک خود داشته اند اما کودک با وصل کردن ۲ قطعه چوب به هم و گذاشتن نام هوایپیما روی آن از اسباب بازی خود لذت برده و ساعت های زیادی را صرف بازی با آن کرده است. با کشیدن خط و خطوطی روی کاغذ یا دیوار نام هایی روی آنها گذاشته و شادمانه سرگرم می شود. اما نقاشی هنرمندانه‌ی پدر و مادر خود را به هیچ می گیرد و به راحتی از آن دلسرد می شود، پس او ساخته های خود را بیش از دیگران گران قیمت و با ارزش می داند و به آن ارج می نهد. پس تا زمانی که کودک توان هدف های اجتماعی و قدرت انجام کار را ندارد، بازی می تواند عاملی جبران کننده و یا جانشین کار باشد، پس همانگونه که بزرگسالان با انجام کار و روابط اجتماعی دارای اعتماد به نفس، آرامش روان، تجربه می شوند، کودک مانیز دچار پختگی و رشد خواهد شد و بیشتر و بیشتر خود را

نقش بازی در زندگی:

بازی از بدبو پیدایش انسان وجود داشته است، اینکه شکل و رفتارها و یا گونه‌ی آن متفاوت بوده است. مورد بحث ما نیست، اما همیشه برای رشد ذهنی، فیزیولوژیکی، اجتماعی و نوعی برقراری ارتباط از بازی استفاده کرده ایم در واقع بازی یعنی حرکت، جنبش، فعالیت عضلات و یا هر تمرینی که باعث لذت، سرگرمی و تفریح می شود. بازی‌ها می توانند جسمی، تقلیدی، نمایشی، نمادی، تخیلی و آموزشی باشند که در مورد آنها توضیحات لازم را خواهم داد.

بازی کردن کودکان بسیار حائز اهمیت است چرا که در انجام دادن آن آنچه مهم است بدست آوردن تجربه توسط کودک است نه استفاده از کمک یا کار بزرگسالان، کودک با بازی کردن خلاقیت، اضطراب، هنر و تفکر خود را به معرض نمایش می گذارد.

با واقعیت ها نزدیک خواهد دید.

فروبل^(۱) معتقد است برخلاف تصور بعضی از پدر و مادرهای بازی نه تنها باز دارنده رشد کودک نیست بلکه باید بعنوان یکی از مهمترین عواملی که می‌تواند باعث هماهنگی رشد آزاد کودک از لحاظ جسمی، احساسی، ذهنی گردد در نظر گرفته شود. بین بازی و مهارت‌های کودک و توانایی‌های او در آینده همبستگی زیادی وجود دارد پدر و مادر می‌توانند به راحتی با زیر نظر گرفتن فعالیت‌های کودک از علاقه مندی‌ها، توانایی‌ها و یا ویژگی‌های خاص او آگاه شوند.

نقش پدر و مادر درباره هدایت بازی کودکان:

۱- زمینه را برای تفکر مثبت و اندیشه‌ی خلاق و سازنده فراهم سازید.

۲- روحیات کنجکاوی و سازنده را در او ایجاد و ذهن جستجوگر او را اشیاع نمایید.

۳- او را سرگرم به کاری کنید که نوعی پیچیدگی (البته مطابق با سن او) داشته باشد تا او را قادر به کشف و حل کند.

۴- اعضای کودک مثل دست، چشم، گوش او را مهارت بخشید تا بهتر و ماهرانه‌تر بازی کند.

۵- در بازی‌های او تنوع ایجاد کنید تا کودک پس از مدتی از بازی کردن دل سرد نگردد.

۶- به او نشان دهید که بازی‌هایش برایتان با اهمیت است و مورد تشویق قرار دهید.

۷- بگذارید در مورد بازیها به قدر کافی فکر کند و به او زمان دهید، هرگز پاسخ را به کودک نگویید مگر در موارد استثنایی که با عدم کمک رسانی به کودک، او اعتماد به نفس خود را از دست می‌دهد که البته به اشاره مختصری اکتفا کنید.

۸- اجازه بدهید هر کاری که لازم است در بازی انجام دهد مثل ریختن مایعات از ظرفی به ظرف دیگر و ... جایی را برای بازی او در نظر بگیرید که علاوه بر اینکه خودتان نگران نظافت آن نباشید کودک هر کاری که دوست دارد انجام دهد.

کودک از طریق بازی (چه به صورت آگاه، نیمه آگاه و ناخودآگاه) مهر و علاقه، خشم و کین، تنشی‌ها، ناکامی‌ها، نالمی‌ها، ترس‌ها، آشفتگی‌ها و سردرگمی‌های خود را به نمایش می‌گذارد با بروز این حالات درونی، کودک می‌آموزد که باید به نحوی با آنها کنار بیاید پس بهر حال به نوعی

آرامش عاطفی^(۲) دست می‌یابد. کودکان با انجام بازی هیجانات و حتی پرخاشگری‌های خود را تخلیه می‌کنند، و به پالایش^(۳) می‌رسند.

ولی با خندیدن در بازی عواطف خود را تسکین می‌دهد. با تخریب و یا لگز زدن به اسباب بازی خود، عقده‌هایش را بیرون می‌ریزد.

مثلاً او تنها به خاطر ناراحتی اش، به عروسک خود لگز نمی‌زند بلکه باید فهمید آن عروسک در ناخودآگاه او در نقش چه کسی است. (پدر، مادر، خواهر، برادر) که با پرخاشگری با او خود را آرام می‌کند هر چند که همیشه خراب کردن و سایل بازی نشان دهنده پرخاشگری نیست بلکه گاهی حس کنجکاوی در روی موجب خراب کردن و سایل می‌شود.

در واقع تجزیه و تحلیل دقیق بازی کودک از دیدگاه عاطفی و روانی به شدت از سوی بازی درمان‌ها و روان‌شناسان مورد توجه قرار گرفته و عقیده دارند که بازی راهی است جهت درک و تشخیص شخصیت کودک.

نژدیک اوست لمس می کند وقتی چیزی را به دست می گیرد آن را تکان می دهد مثل جفجه، **ماه هفتم** اشیام محیط را بیشتر دستکاری می کند، کاغذ را مچاله می کند، کلاهش را از سر ش بر می دارد، جوراب خود را پایین می کشد، اگر در طشت آب باشد مدتها آب بازی می کند وقتی اشخاص آشنا را می بیند درست ترکیبی از آموخته‌ی خود دارند، خودشان داستانهایی را انتخاب و به صورت تئاتر اجرا می کنند، در بازی ها و نقش آفرینی های خود احساس مسؤولیت می کنند و ابتكار می آفريند. پس می توان دید که عامل سن در نوع و سبک بازی سیار حائز اهمیت است و باید در نظر گرفته شود که چه سنی چه چیزی می طبلد.

■ جنسیت:

کودکان (چه دختر، چه پسر) در اوایل کودکی به یک نوع بازی علاقه دارند زیرا هیچ مکانیسم اولیه زیستی یا ذاتی عامل تمایزی برایشان نیست اما کم از سن ۳ سالگی به بعد که شناخت تفاوت های جنسی با نژدیک شدن به زندگی اجتماعی شکل می گیرد بازی های کودکان متفاوت می شوند.

به عنوان مثال: نوع بازی پسران حدود سالین ۷ تا ۹ سال با دختران متفاوت می شود، پسران در این سنین ترجیح می دهند که تحرک بیشتری داشته باشند در حالیکه دختران به بازی های ساکت و آرام تمایل نشان می دهند که علت این امر می تواند فشار اجتماعی وارد شده بر کودک در جهت ایفاده نقش جنسی خود از طرف والدین و اجتماعی دانست چرا که تحقیقات نشان داده در طبقات اقتصادی اجتماعی بالاتر که فشاری از طرف پدر و مادر جهت تفاوت نقش جنسی دارد نمی شود. کودکان تا سنین بالا در انتخاب نوع بازی و یا حتی اسباب بازی خود تفاوت چندانی ندارند و حتی نوع پوشش آنها و یا آرایش موهایشان تقریباً یکسان می باشد

پدر و مادر می توانند با مشاهده بازی کودک، توانایی کودک در سازش با دیگران، تحمل سختی ها و محدودیت ها، انتظارات او از محیط و دیگران، آرزوها و احساسات او را بررسی کنند.

عوامل موثر در بازیها:

- ۱- عوامل محیطی
- ۲- هوش و خلاقیت
- ۳- عامل سن
- ۴- جنسیت

■ عوامل محیطی:

مثل داشتن محیطی مناسب، داشتن کلاس های آزادکه کودک براحتی بتوانند نقاشی کند، خانه سازی، نجاری و... انجام دهد، نظافت کند، مسولیت کارهایش را خودش بپذیرد و یا حتی در مهد کودک جایی برای نگهداری حیوانات خانگی باشد و مسولیت نگهداری آنرا به کودک واگذار کنیم تا کمکی جهت رشد قوای او، مسولیت نگهداری و مهر ورزی او ایجاد کنیم، زمینی کوچک جهت کاشت گل ها و گیاهان، حیوانات و غلات به او اختصاص دهیم تا شاهد عمل خود باشد به این طریق به او آموزش نگهداری از گیاهان، حیوانات و رعایت نظافت را داده ایم.

■ هوش و خلاقیت:

از عواملی است که باید در بازی ها به آن توجه کنید، بازی باید مطابق هوش کودک باشد تا موجب از دست دادن اعتماد به نفس و یا دادن اعتماد به نفس کاذب درآ نشود، بررسی هوش کودک به عهده‌ی روانشناس و متخصصین این امر است.

■ عامل سن:

نوع و شکل بازی باید با توجه به سن کودک انجام شود به عنوان مثال کودک در **ماه سوم** با دست های خود بازی می کند و صدای بیشتری از حنجره در می آورد با لباس های خود بازی می کند و هر چه

انواع بازیها:

۱- بازی های جسمی:

کودک برای خارج ساختن انرژی اضافی خود و رهایی از خستگی اوقاتی را به بازیهای جسمی اختصاص می دهد که از مشخصات این نوع بازی وجود محلی مخصوص در رابطه با بازی و توان جسمی کودک در اجرای بازی است این نوع، از بازی ها به وسایل مخصوص بخود نیاز دارد که هم بصورت گروهی و هم انفرادی انجام می شوند.

۴- بازی نمادی:

در بعضی موارد کودک نمی تواند در دنیای واقعیت احساس خود را برون فکنی کند مثلاً باهوای پراز کند، به جنگل برود و با حیوانات وحشی بازی کند و ... در نتیجه با تکه ای چوب گویی سوار بر اسب است و یا سوار بر صندلی و گرفتن دست ها به شکل بال هواپیما نیازها و کنجکاوی های خود را ارضاء می کند.

۵- بازی های تخیلی:

بازی تخیلی به نوعی شبیه نمادی است با این تفاوت که در بازی تخیلی در غیاب شخص یا وسایل بازی، کودک قادر به اجرای نقش و یا برطرف کردن نیازهای خود می باشد که این مرحله با رشد کودک و درک او از محیط اطرافش ایجاد می شود.

۶- بازی های آموزشی:

در این نوع بازی هاچگونگی استفاده از بازی در رشد قوای حسی- حرکتی کودک مطرح است، مثلاً بازی های دستی مثل انواع پازل، چوب های اندازه گیری، وسایل کمک آموزشی می توانند خلاقیت و پرورش اعصاب کودک نقش موثر داشته باشد.

توجه کنید وسایلی که جهت بازی ها و سرگرمی های کودک خود تهیه می کنید تنها تحت تاثیر تبلیغات سرمایه گذاری جهت جذب سودهای مالی هنگفت نباشد

فراموش نکنید که بازی در روند رشد فکری، جسمی، اجتماعی، فرهنگی و ... کودکان همانقدر حائز اهمیت است که انتخاب شغل، روش و هدف زندگی برای بزرگسالان.

۲- بازی تقلیدی:

کودک با بزرگ شدن دوست دارد از نقش های اطرافش تقلید کند مثل نقش پدر، مادر یا معلم هایش در واقع در هر مرحله سنی بارشد خود الگوهای تقلیدی اش جایجا می شوند از پدر و مادر به معلمین و بعد به همسالان و ...

۳- بازی نمایشی:

آیا تابه حال دیده اید دختری کفش پاشنه بلند مادر خود را به پا کرده و بارها زمین می خورد و پسرها کت پدر خود را به تن کرده و نقش اورا ایفا می کننداین نوع بازی ها، نمایشی از افراد مورد توجه او هستند، نکته ای مهم اینکه بازی نمایشی، خود نوعی از بازی تقلیدی است اما تفاوت در این است که در بازی تقلیدی کودک سعی به تقلید نقش دارد در حالیکه در بازی نمایشی علاوه بر تقلید نقش، انتظار خوداز آن نقش رانیز بیان می کندمثلاً اگر کودک دارای پدری مستبد و سخت گیر است در بازی نمایشی انتظار محبت و همدردی از طرف پدر رامنعکس می کند.

1- Froebel

2- Emotional Relaxation

3- Catharsis

۱- فربول

۲- آرامش عاطفی

۳- پالایش

منابع:

- روانشناسی بازی / تالیف دکتر سیامک رضا مهجدور

- روانشناسی کودک / ترجمه سرمهد، غلامعلی

- بازی دنیای کودک آشنا شویم / خلیلیان، سیدخلیل روان شناسی کودک / جلالی، مهدی

- نقش بازی در پرورش فکری کودکان / ترجمه: باباجان، مهری

- بازی درمانی: آرین، خدیجه

- روش مونته سوری / ترجمه: مشفق (ناتان)، ویدا